

Yayına Geliş Tarihi:28/07/2020
Yayına Kabul Tarihi:10/08/2020
Online Yayın Tarihi: 13/08/2020

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt: 4, Sayı: 10, Yıl: 2020, Sayfa: 192-208
ISSN: 2587-2206

OSMANLI DEVLETİ'NDE BATILILAŞMA HAREKETLERİNİN MÜZİĞE YANSIMALARI

Sezen ŞEN¹

Özet

Osmanlı Devletinde askeri otoritenin merkezi kabul edilen Saray, Devletin topraklarını genişletmesi ve güçlenmesiyle kültürel anlamda da önemli bir yere sahip olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesinin ardından Topkapı Sarayı inşa edilmiş, Osmanlı Devleti'nin eğitim hayatında önemli bir yere sahip olan Enderun Mektebi'nin işlevi güçlendirilmiş, Doğu Saraylarındaki besteciler Anadolu'ya gelmeye başlamıştır. Yaşanan her gelişme Osmanlı-Türk müziğinin kimliğini kazanmasını sağlamıştır.

17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti yönetim ile ilgili yaşanan sorunlar toprak kayıplarını beraberinde getirmiştir. Batıda yaşanan gelişmeleri takip edemeyen Osmanlı Devleti, öncelikli olarak askeri alanda başlayan bir takım yenilik hareketlerini uygulamaya başlamıştır. Batılı ülkelerin örnek alındığı bu yenilik hareketleri kısa sürede Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatını etkilerken, köklü bir geçmişe sahip olan Osmanlı -Türk müziği Osmanlı Sarayında ikinci plana atılmıştır.

Bu çalışmada Batılılaşma kavramı, Osmanlı Devleti'nin müzik sanatı ve Osmanlı Devletinde uygulanan batılılaşma hareketlerinin Osmanlı -Türk müziğine ve Devletin kültürel hayatına etkileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma Hareketleri, Osmanlı-Türk Müziği, Osmanlı Saray Müziği.

¹ Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel Kültür Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, setensezen@gmail.com, ORCID no: 0000-0001-5208-8970

REFLECTIONS OF WESTERNIZATION MOVEMENTS ON MUSIC IN THE OTTOMAN EMPIRE

Abstract

Considered as the center of military authority in the Ottoman State, the Palace also had a culturally important place with the expansion and strengthening of the territory of the State. After Fatih Sultan Mehmet conquered Istanbul in 1453, Topkapı Palace was built, the function of the Enderun School, which had an important place in the educational life of the Ottoman Empire, was strengthened, and the composers in the Eastern palaces started to come to Anatolia. Every development has enabled the Ottoman-Turkish music to gain its identity.

In the 17th century, the problems experienced with the head administration of the Ottoman Empire brought land losses. The Ottoman State, which could not follow the developments in the West, started to implement a number of innovation movements that started primarily in the military field. While these innovation movements, which are taken as examples of Western countries, affected the social life of the Ottoman State in a short time, Ottoman-Turkish music, which has a deep-rooted past, was placed in the second plan in the Ottoman Palace.

In this study, the Westernization concept, the music art of the Ottoman State and the effects of the westernization movements applied in the Ottoman State on the Ottoman-Turkish music and the cultural life of the State will be examined.

KeyWords: *Westernization Movements, Ottoman-Turkish Music, Ottoman Palace Music.*

GİRİŞ

1299 yılında küçük bir beylik olarak kurulmuş olan Osmanlı Devleti, 16. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, üç kıtaya yayılmış geniş topraklara sahip bir imparatorluğa dönüşmüştür. 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinin ardından, Topkapı Sarayı inşa edilmiş ve Enderun Mektebi'nin işlevi güçlendirilmiştir. Bestecilik Doğu saraylarından Anadolu'ya doğru yön değiştirmiş, Osmanlı-Türk müziği kimliğini kazanmaya başlamıştır. Devletin siyasi anlamda otoritesi kabul edilen saray, sanat yaşamının da merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti, özellikle 15. yüzyıl sonrasında topraklarını genişletmeye önem vermiş, kazanılan yeni yerlerden alınan vergilerle güçlü bir ekonomiye sahip olmuştur. 17. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı devlet yönetiminde ortaya çıkan sorunlar, ardından toprak kayıplarını beraberinde getirmiştir. Batılı ülkelerde yaşanan yenilikler ve Osmanlı

Devletin bu yeniliklerin gerisinde kalması, devletin askeri, teknolojik ve ekonomik anlamda kayıplar yaşamasına neden olmuştur. Dünyada yaşanan yeniliklerin gerisinde kalan Osmanlı devleti, 18.yüzyıl itibariyle önce askeri alanda, ardından sosyal hayatta batılı ülkelerin örnek alındığı reform hareketlerini uygulamaya başlamış, bu yenilik hareketlerinin etkileri kısa süre sonra saray ve çevresinin kültürel hayatında da kendini göstermiştir. Köklü bir geçmişe sahip olan Osmanlı-Türk müziği, batılılaşma hareketlerinin etkileriyle sarayda ikinci plana atılmaya başlamış, Osmanlı askeri müziğini temsil eden Mehter takımının yerini batılı tarzda askeri müzik yapan bandolar almıştır. Şehzadelerin aldıkları geleneksel müzik eğitimi yerini batı müziği eğitimine bırakmış, sarayın eğlence ve sanat etkinliklerinde batı kültürünün etkisi görülmüştür.

Bu çalışma ile hedeflenen, Sultan III. Selim ile başlayan, batılılaşma hareketlerinin geleneksel Osmanlı-Türk müziğine ve sarayın kültür hayatına etkilerini ele almaktır. 'Batılılaşma Kavramı', 'Osmanlı Devletinde Müzik Sanatı' ve 'Batılılaşma Dönemi Müzik Reformları' olarak üç ana başlıktan oluşan çalışmada, kaynak olarak konuyla ilgili tezlerden, makalelerden ve görsellerden faydalanılmıştır.

1.BATILILAŞMA KAVRAMI

Batılılaşma, batı ülkeleri dışında kalan toplumların, batının gelişmişlik seviyesine ulaşmak amacıyla gerçekleştirdiği siyasi, sosyal ve kültürel hareketleri ifade etmek için kullanılan bir tanımdır. Osmanlı devletinde 18.yüzyılda başlayan, teceddüd ya da ıslahat ardından tazimat adı verilen bu hareketler, cumhuriyet döneminde muasırlaşma, muasır medeniyetler seviyesine çıkma gibi kelimelerle de ifade edilmiştir (<https://islamansiklopedisi.org.tr>).

Batının Rönesans döneminden sonra yaşamış olduğu modernleşme olgusu, özgür düşüncüyü ve yeni bir hayat tarzını beraberinde getirmiştir. Avrupa'nın bu yenilikçi hareketine uzak duran Hıristiyan kültür ve ahlak yapısı, çeşitli reform hareketleriyle değişmiştir. Tüm bu değişimler, teknolojik gelişmeler ile birlikte doğu ile batı arasındaki farkın büyümesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti yaşanan değişimlere ayak uydurmak için 18.yüzyıl itibariyle çeşitli reform hareketlerini uygulamaya başlamıştır (Kaptan, 2019).

Avrupa'nın fikirsal ve toplumsal birleşiminin, erişilmesi gereken bir hedef gibi görüldüğü batılılaşma hareketi, Osmanlı Devletinin gerileme döneminde başlamış ve Cumhuriyet Döneminde de etkisini sürdürmeye devam etmiştir (Çolakoğlu, 2014).

1.1. Batılılaşma Sürecini Hazırlayan Nedenler

Avrupa'nın Rönesans dönemini yaşadığı süre, Osmanlı devletinde 'Klasik Dönem' olarak adlandırılmış ve resim, mimari, minyatür gibi pek çok alanda nitelikli eserlerin ortaya konmuştur. Fakat Osmanlı devleti, Rönesans'tan sonra Avrupa'da yaşanan bilimsel devrim gibi bir dönemi yaşayamamıştır. Osmanlı devleti kontrolünde olan ticaret yolları, coğrafi keşiflerin ardından etkisini kaybetmiş ve sömürge ülkelerinden sağlanan ucuz altın ve gümüşün etkisiyle Osmanlı ekonomisi sarsılmaya başlamıştır. Osmanlı Devletinde yaşanan toprak kayıpları sonucu, devlet gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturan vergiler azalmış bu durum ekonominin bozulma sürecini hızlandırmıştır. Öte yandan Avrupa, yeni keşfedilen topraklarda yürüttüğü sömürgecilik faaliyetleri sayesinde, büyük bir sermaye elde etmiş ve bu sermaye ile sanayi devrimine zemin hazırlamıştır (Şahin, 2019).

Osmanlı Devletinde 17.yüzyıl başlarında devlet yönetimi ile ilgili sıkıntılar olduğu fark edilmiş, ardından gelen toprak kayıpları ve mağlubiyetler ile devletin çökmekte olduğu anlaşılmıştır. İmparatorluğun kuruluş zamanından beri büyük önem taşıyan toprak genişlemesinin durması, devletin ekonomik olarak zor duruma düşmesine neden olmuştur. Özellikle 18.yüzyıl başlarında batıya karşı yaşanan yenilgiler, devlet ve fikir adamlarının batılılaşma ihtiyacı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Osmanlı devletinin batılılaşma düşüncesinin altında devletin siyasi ve askeri olarak batıya karşı yaşadığı yenilgiler ve batı medeniyetlerinin üstünlüğü yer almıştır (Taş, 2002).

1.2. Batılılaşma Dönemi Reformlarına Genel Bir Bakış

Bilinçli olarak batılılaşma düşünce ve hareketleri 18.yüzyılın başlarında *Lale Devri* olarak adlandırılan sürede yaşanmıştır. 1703-1730 yılları arasında geçen bu dönemde, Damat İbrahim Paşa tarafından bir takım yenilikler gerçekleştirilmiştir. Çeşitli Avrupa şehirlerine geçici elçilikler gönderilmiş ve Avrupa kültürü daha yakından tanınmıştır. Matbaa kullanılmaya başlanmış, ayrıca elçilikler aracılığıyla bir çeviri konseyi oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin sosyal yaşamında Avrupai tarzda bir değişim kendini göstermeye başlamıştır. İslam toplumu ve onun baskıcı grupları tarafından hoş karşılanmayan bu yenilik hareketleri, İran'a karşı yaşanan yenilgi ve ayaklanmalar ile sona ermiş, fakat etkisini tamamen kaybetmemiştir. Lale devri ile temelleri atılan yenilik hareketleri III. Selim ile şekillenmiş, II Mahmut ile planlanıp kurumsal bir kimlik kazanmış, I. Abdülmecit ve Abdülaziz döneminde en üst düzeyde uygulanmaya devam etmiştir. Avrupa şehirlerinde daimi elçilikler kurulmuş ve Avrupa ile ilgili düzenli gözlemler yapılmıştır.

Nizam-ı Cedid askeri reformunun ardından '*Asaki-i Mansure-i Muhammediye* adında yeni bir ordu ile askeriye yeniden teşkilatlandırılmış, geleneksel askeri müzik yapan Mehter takımı kaldırılarak ordulara eşlik edecek Avrupai tarzda askeri bandolar kurulmuştur (Beşirli, 1999).

Osmanlı Devleti, batı karşısında yaşamış olduğu askeri yenilgileri, batının sahip olduğu düzenli ordu ve silah üstünlüğüne bağlamış ve ilk batılılaşma hareketlerini askeri alanda yapmaya karar vermiştir. Askeri alanda yapılan yenilikler yetersiz kalınca Batıyı tanıyan devlet adamları, imparatorluğun parçalanmaması için, düşünce alanında da bazı değişikliklerin gerekli olduğunu savunmuştur. Osmanlı Devleti'nde batının sosyal hayatının da örnek alındığı süreç başlamıştır. Türkçe anlamı '*düzenlemeler*' olan yarı anayasal nitelikteki 'Tanzimat Fermanı' ile siyasi ve sosyal anlamda çeşitli düzenlemeler yapılmış, gayri müslimlere çeşitli haklar tanınmıştır. 1839 ile 1878 yılları arasında yaşanan bu süreçte pek çok Osmanlı aydını batıyı ve hayat tarzını üstün bulup kendilerine örnek almışlardır. Kullanılan eşyalar, giyim kuşam, insanlar arası ilişkilerde de bu yeniliklerin izleri görünür hale gelmiştir (Taş, 2002). Osmanlı Devleti'nin Tanzimat döneminde batılı tarzda yaşam tarzının benimsenmesinde saray, sivil ve askeri bürokrasisinin üst düzey temsilcileri, aydınlar ve gayri Müslimler önemli bir rol oynamıştır (Alemdar, 2011).

2.OSMANLI DEVLETİ'NDE MÜZİK SANATI

Osmanlı Devletinde müzik, saray ve halk müzisyenleri tarafından dini, askeri, folklorik, klasik türlerde üretilmiş ve toplumun her kesiminde varlığını göstermiştir. Osmanlı Müziğinde şahsi üslup ve ifade büyük önem taşırken, yapısal olarak ritim ve melodi unsurlarıyla birlikte insan sesine ağırlık verilmiş, nesilden nesile aktarımı meşk(sık tekrar) yoluyla yapılmıştır. Şiir, hat ve müzik sanatı padişahların eğitimlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuş, sanat her daim padişahlar tarafından korunup desteklenmiştir. Başkent İstanbul, devrin önde gelen icracı, kuramcı ve bestekârların toplanma yeri haline gelirken, Osmanlı Sarayı, askeri ve mülki otoritenin olduğu gibi, fikir ve sanat hayatının da merkezi konumunda yer almıştır (Gülmemed ve Kuloğlu,2009).

2.1.Batılılaşma Öncesi Osmanlı Müziği

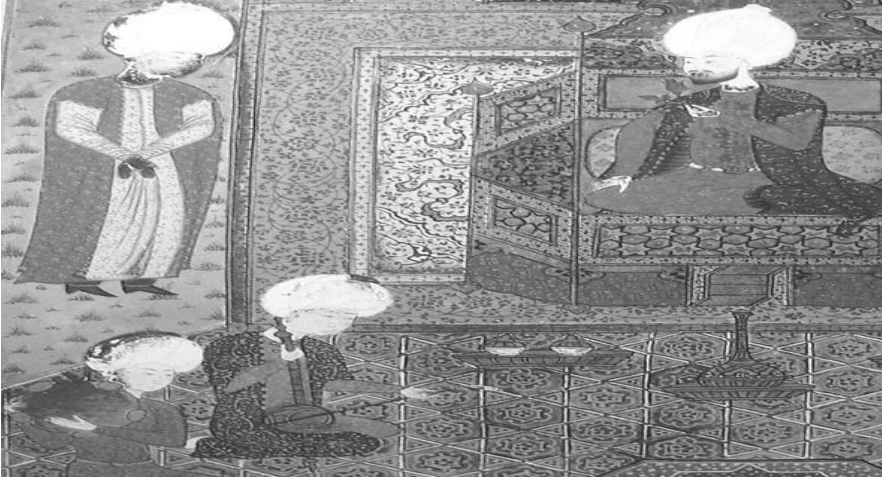
Osmanlı Sanat müziğinin hazırlayıcı dönemi Azerbaycan, Horasan, Herat, Türkistan ve Semerkant'ta yaşanmıştır. Devletin topraklarını genişletip güçlendiği 15.yüzyılda bestecilik, Doğudan Osmanlıya doğru yön değiştirmiştir. '*Osmanlı Türk Müziği* ' kimliğini bu dönemde kazanmış, Padişahın ve devletin desteğini gören '*Saray Müziği*

'diğer bir adıyla' *Saltanat Müziği* 'İmparatorlukta müzik yaşamının merkezi olmuştur. Döneme ait minyatür eserlerde Saltanat Müziğinin tasvir edildiği görülmektedir (Çolakoğlu, 2014).

Osmanlı müziğinde batı müziğinde kullanılan nota sistemi yerine meşk yöntemi kullanılmıştır. Saz ve söz öğreniminde önemli bir yeri olan olan meşk yöntemi, beş farklı mekânda icra edilmiştir. Bu mekânlar, Mehterhane, Mevlevihane, Enderun(saray okulu) ve özel meşkhanelerdir (Kaptan, 2019).

1363 yılında II. Murad'ın Edirne'yi almasının ardından kurulan *Enderun Okulu* 'Osmanlı müziğinin gelişmesi açısından büyük önem taşımış bir saray okuludur. Topkapı Sarayının inşa edilmesinden sonra müfredatı zenginleştirilmiş olan Enderun Okulu, kısa sürede dünyanın dört bir yanından yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü bir saray üniversitesi haline gelmiştir. Türk savaş tekniğinin vazgeçilmez bir unsuru sayılan askeri müzik, Mehterhane denilen askeri müzik okulunda öğrenilmiş, vurmali ve nefesli sazlardan oluşan Mehter müziğine, savaşlar dışında resmi törenler ve özel kutlamalarda da yer verilmiştir. Mevlevilik, Türkçe, Arapça, hat, teshib gibi derslerin yanında ciddi bir müzik eğitimi veren Mevlevihaneler de Osmanlı müziğinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu kurumların dışında tek veya toplu halde müzik icra edilen cemiyetler, evler ya da korolar Osmanlı müziğinin icra edildiği özel meşkhaneler arasında yer almıştır.

Geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş olan Osmanlı Devleti farklı kültürlerin bir arada yaşadığı zengin bir toplum yapısına sahip olmuştur. Birbirleriyle etkileşim içinde olan farklı kültürler Osmanlı halk müziğinin zenginleşmesini sağlamıştır (Gülmemed ve Kuloğlu, 2009). Aşağıda Resim 1.'de Kanuni Sultan Süleyman'ı fasıl takımını izlerken tasvir eden minyatür yer almaktadır.

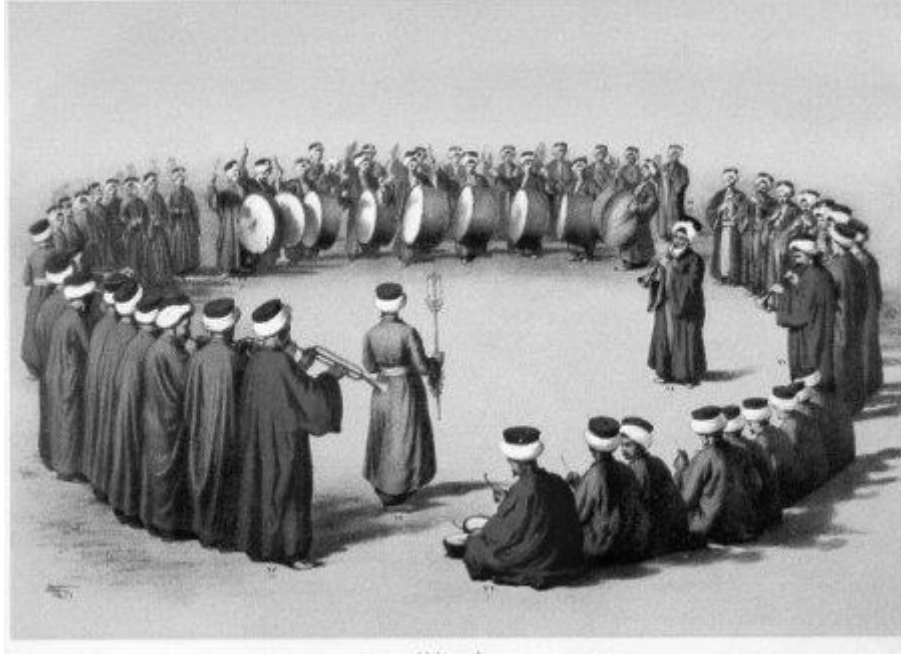

Resim 1. Kanuni Sultan Süleyman'ı fasıl takımını izlerken tasvir eden minyatür

Kaynak: And, 1982: 29.

2.2. Batılılaşmanın Osmanlı Müziğine İlk Yansımaları

Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarından itibaren her daim Batı medeniyeti ile iletişim halinde olmuştur. Bu temasların büyük çoğunluğu ticari ve siyasi ağırlıklı olurken, kültürel etkileşim, yurtdışına gönderilen elçilerin gözlemleri ya da yabancı hükümdarların diplomatik hediyeleri ile gerçekleşmiştir. Batılı devletlerden gönderilen müzik içerikli ilk hediye, Fransa kralı I. François'in Sultan II. Süleyman'a 1543 yılında göndermiş olduğu orkestradır. Padişah bu müzik topluluğunu beğenmiştir fakat bu müziğin cengâver ruhunu yumuşattığını düşünmüştür. Müzisyenleri, çalgılarını yok ederek ülkelerine göndermiş fakat onları takdir etmeyi unutmamıştır. Diğer bir müzik içerikli diplomatik hediye I.Elisabeth'in Sultan III. Mehmet'e bizzat Tomas Dallam tarafından gönderilerek, saraya kurdurulan mekanik orgtur. Dallam orgu kurmuş ve padişahın huzurunda çalmıştır. Yapılan icradan memnun kalan padişah, Dallam'ı ödüllendirmiştir (Alimdar, 2011). Aşağıda Resim 2.'de Mehtername yer almaktadır.

Resim 2. Mehterhane

Kaynak: Çolakoğlu, 2014

Kırım Tatarlarınca kaçırılıp Enderun okuluna yazdırılan Leh asıllı Ali Ufki ya da Santuri Ali Bey, Osmanlı Türk müziğinde batı etkisinin görüldüğü ilk müzisyendir. Ufki, eserlerini Osmanlı alfabe kurallarına göre sağdan sola yazmış fakat eserlerinde batı müziği notalarını kullanmıştır. “*Mecmua- i Saz ü Söz*” adlı eseri hem dönem müzik repertuarı hem de batı etkisinin görüldüğü Osmanlı Müziği açısından önemlidir (Çolakoğlu, 2014). Romen asıllı Dimitri Kantemiroğlu da İstanbul’da bulunduğu süre boyunca Klasik Türk Müziğine büyük katkılar sağlamış bir müzik uzmanıdır. Müzisyenliğinin yanı sıra tarihçi ve yazar olan Kantemiroğlu kendi icadı olan müzik yazısı ile 350 kadar Peşrev ve saz semaisinin belgelenmesini sağlamıştır (Gülmemed ve Kuloğlu, 2009).

Osmanlı Devleti’nde yaşayan azınlık halkın da müziğin batılılaşmasına etkisi olmuştur. İstanbul ve Trabzon şehirlerinde yaşayan Levantenler arasında 13. yüzyıl itibarıyla Latin keman ve viol türlerinin kullanıldığı görülmüştür. Galata Latin Kiliselerinde başlayan org ve koro müziği, kısa sürede yaygınlaşmış, Hıristiyan cemaatlerinde ve zengin kişilerin konaklarında yer almıştır. Sultan III. Murat döneminde At Meydanı’nda gerçekleşen bir sünnet töreninde bale ve pandomim gösterisine yer verildiği bilinmektedir (Gündoğdu, 2016).

18. yüzyıla gelindiğinde saray, batı müziği hakkında bilgi edinmek amacıyla Avrupa'ya elçiler göndermiştir. Bu elçilerin kaleme aldığı Seferatnameler arasında Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin' Fransa Sefaretnamesi 'Osmanlı Devleti'nin batı müziği ile ilgili bilgi edindiğini gösteren önemli kaynaklardandır. Mehmet Efendi, Fransa ile ilgi kaleme aldığı gözlemlerinde, özellikle karşılama merasiminde mehterhane dediği askeri bandoman, yemek boyunca kendilerine eşlik eden orkestradan ve sarayda izlediği opera temsillerinden ayrıntılı olarak bahsetmiştir (Alimdar, 2011).

3. BATILILAŞMA DÖNEMİ MÜZİK REFORMLARI

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketleri 18.yüzyıl itibariyle kendini göstermiş, 19.yüzyılda II Mahmut dönemiyle kurumsal bir kimlik kazanmıştır. III. Selim döneminde şekillenen ve ardından gelen padişahlar tarafından devam ettirilen reform hareketleri, ilk etapta askeri alanda gerçekleştirilmiş olsa da, kısa süre sonra Osmanlı devletinin sosyal ve kültürel hayatında da bazı değişikliklere neden olmuştur (Beşirli, 1999). Sultan Abdülaziz ve ailesi haricinde, III. Selim sonrasında tahta gelen tüm hanedan üyelerinin batı müziği ile ilgilendikleri bilinmektedir (Alimdar, 2011).

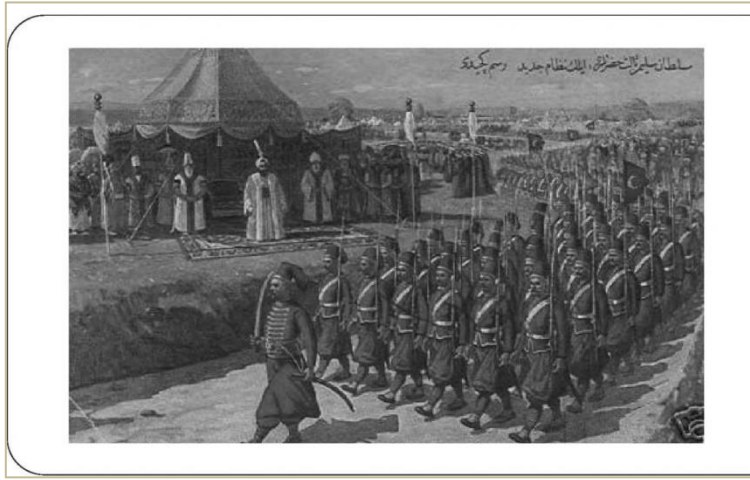
Osmanlı Devleti'nin batılılaşma sürecinde yaşanan değişimlerin müzik üzerindeki etkilerini incelemek adına, batılılaşma sürecinin başlangıcı kabul edilen III. Selim ve sonrasında tahta oturmuş padişahlar ve dönemleri tek tek ele alınmıştır.

3.1. Sultan III. Selim Dönemi

Batılılaşma Hareketinin başlamasında önemli rol oynayan III. Selim, tahtta bulunduğu dönemde dünyadaki tüm gelişmeleri takip etmek ve dış siyaset ilişkilerini etkin bir şekilde yürütmek istemiştir. Londra, Paris, Viyana, Berlin gibi şehirlerde daimi elçilikler kurulmuş, böylece Osmanlı Devleti'ne batı ile ilgili güvenli ve hızlı bilgi akışı sağlanmıştır.1792 yılında' Nizam-ı Cedid' adında büyük bir askeri reform programını devreye sokan III. Selim, yapmış olduğu bu reform ile Yeniçeri Ocağının ıslah edilmesini hedeflemiştir (Karahasanoğlu, 2013).

Sultan III. Selim, geleneksel değerlere sahip çıkarken aynı zamanda batıdaki gelişmeleri takip etmeye önem vermiştir. Tanburi, neyzen ve hanende olan Sultan III. Selim çeşitli müzik makamları geliştirmiş ve 117 makam müziği eseri bestelemiştir. Almış olduğu geleneksel Osmanlı müziği eğitimi ile beraber Avrupa'daki kültür ve sanat gelişmelerini elçiler aracılığıyla takip etmeye özen göstermiştir.

Sultanın sır kâtibi Ahmet Efendinin günlüklerinde yazılanlara göre, 2 Mayıs 1797 tarihinde Sarayda bir opera temsili yapılmıştır. Ahmet Efendi'nin notlarına göre opera topluluğunun Sarayda vermiş olduğu temsile Pera'dan çeşitli İtalyanlar da davet edilmiş, fakat temsil padişah tarafından beğeni görmemiştir. (Alimdar, 2011). Aşağıda Resim 3.'de III. Selim'in Nizam-i Cedid Resmi Geçidi yer almaktadır.

Resim 3. III. Selim'in Nizam-i Cedid Resmi Geçidi

Kaynak: Karahasanoğlu, 2013.

3.2.Sultan II. Mahmud Dönemi

II. Mahmud döneminde Osmanlı devletinin batılılaşma hareketleri, askeri ağırlıklı olarak devam etmiştir.1826 yılında uzun süre başarı sağlayamayan ve sürekli sorun yaratan Yeniçeri Ocağını kapatılmasına karar verilmiş, '*Asakir'i Mansure'i Muhammediye*' adında Avrupa standartlarına uygun yeni bir ordu kurulmuştur. Yeni kurulan orduya uyum sağlayamayan mehter takımı kaldırılmış onun yerine, Avrupadaki askeri bandolar örnek alınarak '*Müzika-i Hümayun*' kurulmuştur. Vaybelim Ahmet Ağa ve Ahmet Usta, kurulan bando takımının ilk öğretmenleri olmuştur (Alemdar, 2011).1827 yılında çalışmalara başlayan Müzika-i Hümayun, gerekli müzisyen ihtiyacını Enderunda yetişen yetenekli çocuklardan sağlamıştır. Vaybelim Ahmet Ağa ve Ahmet Ustanın ardından Fransız Mösyö Manguel bando şefi olarak göreve başlamış, fakat bir süre sonra yetersiz olduğu düşünülmüş ve yerine İtalyan Donizetti Paşa getirtilmiştir (Kaptan, 2019).

Müzika-i Hümayun, ilk etapta askeri bando eğitimi amacıyla kurulmuş, daha sonraki dönemlerde, bünyesinde Türk müziği, saray bandosu, opera-operet, koro gibi alt toplulukları barındıran bir saray konservatuarına dönüşmüştür. Donizetti Paşa, Müzika-i Hümayun'un başına getirildiği dönemde, Milano'daki Pelitti imalathanesinden pek çok çalgı siparişi vermiştir. İtalyan şef, III. Selim döneminde Ermeni müzisyen Hamparsum Limonciyan tarafından oluşturulan 'Hamparsum' nota sistemini kısa sürede öğrenmiş ve bu nota sisteminin batı müziğindeki karşılıklarını gösteren bir çizelge hazırlamıştır. Hamparsum nota sistemini kullanan bando üyeleri, kısa sürede batı müziği nota sistemini de öğrenmiştir. Donizetti tarafından II. Mahmut'a ithafen yazılan 'Mahmudiye Marşı' 'on bir yıl boyunca Osmanlı Devletinin ulusal marşı olarak çalınmıştır. Milli marşlarımızın ilki kabul edilen 'Mahmudiye Marşı' günümüzde hala İsveç askeri bandosu repertuarında yer almaktadır. II. Mahmud batı müziğinin gelişmesine destek verirken Türk müziğini de korumuş, Dede Efendi gibi önemli Türk müziği bestecilerine sahip çıkmıştır. Müzik dışında Opera ve tiyatro sanatıyla da ilgilenmiş olan II. Mahmud, sarayındaki kütüphanesine 500 tiyatro oyun metni getirtmiştir (Baydar, 2011).

Resim 4. Mahmudiye Marşı

Kaynak: Baydar, 2011.

3.4.Sultan Abdülmecid Dönemi

Babası gibi yenilikçi bir padişah olan Abdülmecid, II. Mahmud'un vefatından sonra 17 yaşında tahta geçmiştir. Abdülmecid, 3 Kasım 1839 tarihinde hayırlı düzenlemeler anlamına gelen '*Tanzimat-ı Hayriye*' yi ilan etmiştir. Devlet düzeninde askeri, mülki ve hukuki alanda köklü değişiklikleri hedefleyen '*Tanzimat Fermanı*' önce Londra elçisi olan, ardından sadrazamlığa getirilen Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanmıştır. Batı kültürü ile yetişmiş olan Abdülmecid, küçük yaşta piyano çalmayı öğrenmiş, tahta bulunduğu dönemde Muzika-ı Himayun kadrosu doksan kişiye ulaşmıştır. Abdülmecid döneminde bandonun başında bulunan Donizetti Paşa, eğitim amacıyla yurt dışından pek çok hoca getirilmesini sağlamış, bu hocalar İstanbul dışında Trabzon, Adana ve Bursada da dersler vermişlerdir. Donizetti, Abdülmecid'e ithafen '*Mecidiye Marşı*'nı bestelenmiş, bu marş Osmanlı Devletinin yirmi iki yıl süresince milli marşı olarak çalınmıştır. Abdülmecid opera, operet ve bale gibi sanatlarla da ilgi duymuş, Donizetti Paşa'dan Muzika-ı Humayun repertuarında bu eserlere de yer verilmesini istemiştir. Padişahın bu isteği üzerine, Donizetti Paşa'nın 1846 yılında Bergamo kasabasında yaşayan dostu Dolci'den çeşitli opera partiyonları istemiştir. Abdülmecid döneminde Sarayda gerçekleşen opera, konser ya da operet temsilleri için yurt dışından List, Leopold de Meyer, Eugene Vivier gibi pek çok önemli sanatçı davet edilmiştir (Baydar, 2011).

Sultan Abdülmecid, batılı anlamda müzik eğitimi alan ve piyano çalan ilk padişahdır. Ailesinin, saray çalışanlarının ve hareminin kendisi gibi bilgili ve kültürlü olmalarına özen göstermiştir. Sarayın her köşesinde bulunan piyanolar harem mensupları tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Abdülmecid döneminde sarayda bulunan kalfalardan ve hanımlardan orkestralar kurulmuş, sarayın giriş katı Donizetti Paşa ve Necip Paşa tarafından verilen müzik derslerine ayrılmıştır (Alimdar, 2011).

3.5.Sultan Abdülaziz Dönemi

1861 yılında tahta çıkan Abdülaziz, reform hareketleriyle Osmanlı Devletinde güçlü bir donanma ve ordu oluşturmak istemiştir. Donanmada, ahşap gemilerden zırhlı savaş gemilerine geçilirken, askeriyede kullanılan silah ve top çeşitleri de Avrupalı ve Amerikalı silah firmalarının geliştirdikleri yeni modellerle değiştirilmiştir. Yerli gemi sanayi teşvik edilmiş, kısa süre sonra Osmanlı donanması gemi adedi bakımından dünyanın dördüncü büyük filosu olmuştur (Yıldız, 2013).

Abdülaziz, batı müziğine babası II. Mahmut ve ağabeyi Abdülmecid gibi ilgi duymamıştır. Yeniliklere karşı, geleneksel ve tutucu

bir bakış açısına sahip olması nedeniyle alaturka müziği ön planda tutmuş, Muzıka-i Hümayun'un harcamalarına kısıtlamalar getirmiştir. Saraydaki kadınlar orkestrasını, opera ve bale çalışmalarını kaldırmış, onların yerine geleneksel eski saray eğlencelerini getirmiştir. Donizetti Paşa'nın ölümünde sonra Pera'daki 'Naum Tiyatrosu'ndan Muzıka-i Hümayun'un başına getirilen Callisto Guatelli, Sultan Abdülaziz tahta çıktıktan sonra kendisi için 'Aziziye' ve 'Osmaniye' marşlarını bestelemiştir. Padişahın ve sarayın saygısını kazanan Guatelli, Muzıka-i Hümayun'un işlerinin azalmasıyla birlikte saray dışında da çeşitli görevlere katılmıştır (Baydar, 2011).

Piyano, ney ve lavta çalan Abdülaziz'in, makam müziği ve batı müziğiyle yazılmış çeşitli besteleri bulunmaktadır. Abdülaziz, batılılaşma sürecini geleneksel değerler ve batı reformlarını dengede tutarak yönetmeye çalışmıştır (Alimdar, 2011)

3.4. Sultan V. Murat Dönemi

1876 yılında Sultan Abdülaziz'in yerine tahta geçen V. Murad, Şehzade iken Callisto Guatelli ile Lombardi Bey' den piyano ve solfej dersleri almıştır. İyi derecede piyano çalmış ve Avrupa dans türünde besteler yapmıştır. Türk müziği bestecisi Rıfat Bey, V.Muradın tahta çıkmasına ithafen 'Priere'(dua) adında bir eser bestelemiştir. İstanbul'da Hacı Emin Efendi tarafından basılan notanın bir kopyası günümüzde İngiliz Milli Kütüphanesinde yer almaktadır. Osmanlı Padişahları arasında en çok eser bestelemiş olan V. Murad, üç ay gibi kısa bir süre tahtta kalmış, padişahlığının ardından müziğe adanmış hayatını Çırağan Sarayında piyano çalarak sürdürmüştür (Baydar, 2011).

V. Murad'ın bestelediği piyano eserlerini daha çok polka, vals, galop gibi türler oluşturmuştur. Sultan Murad'ın toplamda 514 eserin bulunduğu üç beste albümü bulunmaktadır. Bu albümlerdeki eserlerin 488'i kendisine, diğerleri Hatice Sultan, Fehime Sultan ve kalfalara aittir (Alimdar, 2011).

3.5.Sultan II. Abdülhamid Dönemi

Sultan Abdülhamid, 31 Ağustos 1876 tarihinde V.Murat'ın yerine tahta geçmiştir. Batı müziğine en çok ilgi duyan padişahlar arasında yer alan Sultan Abdülhamid, çocukluğunda Callisto Guatelli'den müzik dersleri almıştır. Kendisine ithafen pek çok müzisyen marş bestelemiş, fakat Abdülhamid sarayın orkestra şefi Yesarizade Ahmet Necip Bey'in kendisine ithafen bestelediği 'Hamidiye Marşı'nı beğenmiştir. Osmanlı Devletinin milli marşı olarak çalınıp söylenen Hamidiye Marşı,

tarihimizde sözlü olarak bestelenmiş ilk marş olması nedeniyle önemlidir (Baydar, 2011).

Ailesinin de kendisi gibi batı müziği eğitimi görmesini isteyen Sultan Abdülhamid, Avrupa'dan ve İstanbul'daki müzik mağazalarından piyano başata olmak üzere çeşitli çalgılar getirtmiştir. Piyano çalan çocuklarına İtalyan ve Fransız hocalardan dersler aldırılmış, bazı zamanlarda çocukların icralarını bizzat dinleyerek duyduğu yanlışları düzeltmiştir. Piyano konusunda son derece yetenekli olan Şehzade Burhaneddin Efendi yedi yaşında bir marş bestelemiş, Abdülhamid tarafından bastırılıp Bahriye Muzikasına verilen bu marş, Cuma Selamlığı Merasimlerinde çalınmıştır. Sultan Abdülhamid ve ailesi müziğin yanı sıra tiyatro ile de yakından ilgilenmişlerdir. Cuma geceleri eğlenceye ayrılmış, Saray tiyatrosuna Avrupa'dan özel gruplar getirilmiştir. (Alimdar, 2011).

Sultan Abdülhamid döneminde Sarayda altmış beş kişilik bir koro kurulmuştur. Çoksesli olarak kurulan bu koro, beş altı yıl faaliyet göstermiştir. Saraydaki müzik anlayışında batı müziğinin baskın olması ve Türk müziğinin yabancı kökenli görülmesi nedeniyle birçok Türk müziği bestecisi ve icracısı Mısır'a gitmiştir. Dönemin ünlü Türk müziği bestecisi Dede Efendi de Sarayda batı müziği faaliyetlerinin artması sebebiyle bu durumdan rahatsız olmuş ve Hacca gitmiştir (Kaptan, 2019).

Resim 5. Hamidiye Marşı

Kaynak: Baydar, 2011.

3.6.Sultan Reşad ve Sultan Vahideddin Dönemi

Sultan Reşad ve Sultan Vahideddin, Abdülmecid soyundan olup, kişisel olarak makam müziğini batı müziğine tercih etmişlerdir. Sultan Reşad, Abdülmecid döneminden sonra şehzadelerin eğitiminde bir standart haline gelen piyano ve batı müziği eğitimi almış fakat daha çok makam müziği ile ilgilenmiştir. Sultan Vahideddin hem makam hem batı müziği eğitimi almış, piyano ve kanun çalmıştır. Sultan Vahideddin makam müziği icra emekle kalmamış bu alanda 63 tane beste yapmıştır. Sultan Vahideddin'in bestelemiş olduğu 63 eserden 41'nin notası günümüze ulaşmıştır. Daha çok şarkı türünde bestelenmiş olan bu eserler Muzika-i Hümayun tarafın dan da çalınmıştır (Alimdar, 2011).

SONUÇ

Osmanlı Devletinde müzik, devletin siyasi ve sosyal yaşamında her daim önemli bir yere sahip olmuştur. Devletin imparatorluk döneminde Osmanlı Sarayı, dünyanın dört bir yanından besteci, icracı ve müzik kuramcısının bir araya geldiği bir sanat merkezine dönüşmüştür. Köklü bir geleneğe sahip olan Osmanlı-Türk müziği, padişahlar tarafından her daim korunup desteklenmiştir.18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı devleti, yönetimde ortaya çıkan sorunlar ve ardından yaşanan toprak kayıpları nedeniyle batılı ülkelerin örnek alındığı bazı reform hareketlerini uygulamaya başlamıştır. Askeri alanda başlayan reform hareketleri kısa süre sonra Osmanlı Devletinin sosyal hayatını da etkilemiş, Osmanlı müziğinde batı müziği etkileri görülmüştür.

Batılılaşma sürecinin müzik üzerindeki en büyük etkisi, geleneksel Osmanlı askeri müziğini icra eden Mehter Takımı'nın kaldırılması ve batılı tarzda müzik yapan Muzika-ı Hümayun'un kurulması olmuştur. Muzika-ı Hümayun'un başına getirilen Avrupalı müzisyenler, batı müziğinin saray ve çevresinde öğretilmesini ve tanınmasını sağlamıştır. Şehzadelerin eğitim programlarında dahi yer bulan batı müziği, Padişahların özel olarak ilgilendikleri bir müzik türüne dönüşmüş, geleneksel saray eğlencelerinin yerini operalar, operetler ve batı müziği konserleri almıştır. Dünyanın önde gelen batı müziği sanatçıları Osmanlı Sarayında ağırlanırken, geleneksel Osmanlı müziği ikinci plana atılmış, çoğu makam müziği bestecisi saraydan ayrılmak zorunda kalmıştır. Saray ve çevresinde yaşanan bu kültür değişimi toplum üzerinde de birtakım değişikliklere yol açmıştır. Batı kültürünün etkileri insanların giyimlerini, konuşmalarını, kullandıkları mobilyaları dahi değiştirirken bu değişimde gayri Müslimler ve aydınlar önemli bir rol oynamışlardır.

III. Selim ile başlayan batılılaşma süreci, köklü bir geçmişe sahip olan Geleneksel Osmanlı kültürünü ve müziğini büyük bir değişime

sürüklemiştir. Etkileri büyük ölçüde Saray ve çevresinde görülen bu değişim, halk ile saray arasında kültür farkı oluşmasına ve devlet tarafından destek göremeyen makam müziği sanatçıları yeni arayışlara mecbur bırakmıştır. Batılılaşma döneminde başlayan ve günümüze dek devam eden, batı kültürünü üstün görme düşüncesi, sahip olunan geleneksel kültürel değerlere zarar vermiş ve bu değerlerin bir sonraki nesle sağlıklı bir şekilde aktarılmasını zorlaştırmıştır.

KAYNAKÇA

Alimdar, S. (2012). *XIX. Yüzyıldan İtibaren Osmanlı Devleti'nde Batı Müziğini Benimsenmesi ve Toplumsal Sonuçları.*(Yüksek Lisan Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

And, M,(1982).*Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı: Ankara.

Beşirli, M. (1999). Osmanlı'da Modernleşme ve Aydınlar 1789-1908. *Dini Araştırmalar*, 2 (5) , 131-157.

Baydar, E.K.(2011).19.Yüzyıl Padişahlarının Müzik Politikalarından Kesitler. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,4/1 (92-111).

Çolakoğlu, G. (2014). 19. Yüzyıl Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı Türk Müziğine Yansımaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*,18/1(31-50).

Gündoğdu, A.(2016). *Osmanlı-Türk Müzik Kültüründe Avrupa Müziği'nin Yaygınlaşması Süreci Ve Levanten Müzikçiler.*(Yüksek Lisans Tezi).Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Türkiye.

Kuloğlu, Ü. Ve Gülmemed, S.(2009). *Osmanlı Müzik Kültürü*. T.C Turizm Bakanlığı Kültür Portalı Projesi.

Kaptan,Volkan.,Kaptan, M. (2019).Cumhuriyet Dönemi Ve Öncesi Batılılaşma Hareketlerinin Türk Müziğine Etkileri.*İdil Sanat Ve Dil Dergisi*,58(810-823).

Karahasanoğlu, S.(2013) *Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şahin, R.(2019). Sanayi Devrimi Osmanlı İmparatorluğu'nda Neden Başlamadı?

Business,Economics and Management Research Journal,1-16.

Taş, Kemaleddin.(2002).Tanzimat Ve Batılılaşma Hareketlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım,

İlahiyat Fakültesi Dergisi,7(87-94).

Yıldız, G.(2013) *Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

<https://islamansiklopedisi.org.tr>, *Batılılaşma*, Erişim tarihi: 14.4.2020.